

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

О. Ю. ЄРМАКОВ, доктор економічних наук, професор
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
В.А. ЄСАУЛОВ, аспірант*
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

Анотація: Розглянуто основні підходи щодо формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств та впровадження їх у практику господарювання для підвищення конкурентоспроможності українських товаровиробників на ринках агропродовольчої продукції. Поняття «конкуренція сільськогосподарських підприємств» пропонується трактувати, як протистояння сталого – інноваційному, де конкуруючі економічні суб'єкти розглядають структуру ринку та аналізують рівень свободи продавця і покупця на ньому, поставивши собі за мету якомога повніше задовольнити потреби покупця, отримуючи при цьому найбільший прибуток.

Конкурентоспроможним автори вважають виробництво, яке здійснює у процесі своєї виробничої діяльності економічний суб'єкт сільського господарства, що розкриває його як загальну модель ринково орієнтованого господарювання сільськогосподарського підприємства² з конкретизацією способів і методів її побудови, певним переліком організаційно-економічних дій, які необхідно здійснити для забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на ринках їх продукції.

Обґрунтовано також організаційно-економічний механізм формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентоспроможне виробництво, сільськогосподарські підприємства, ринок продукції рослинництва, техніко-технологічне забезпечення, стратегічні напрями, оптимізація виробничої діяльності

Актуальність. Приріст населення планети, збільшення рівня доходів населення країн, які розвиваються, створює умови для динамічного зростання світових цін на продовольчі товари, що дає змогу вітчизняним товаровиробникам нарощувати потенціал конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, зокрема для забезпечення їх стійкого розвитку на ринку продукції рослинництва.

Пошуки нових шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції рослинництва зумовлюються тенденціями часу. Визначення для кожного господарюючого суб'єкта шляхів використання конкурентних переваг і концентрації на окремих сегментах ринку за рахунок підвищення якості та зниження витрат виробництва створює умови для конкуренції та підвищує конкурентоспроможність на ринку продукції рослинництва. Відзначене потребує дослідження кон'юнктури ринку продукції рослинництва, оцінки конкурентного середовища і розробки шляхів формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання конкурентоспроможності аграрних формувань на ринках сільськогосподарської продукції досліджували В. Я. Амбросов, В. Г. Андрійчук, В. П. Галушко, О. Д. Гудзинський, О. Ю. Єрмаков, С. М. Кваша, В. Я. Месель-Веселяк, М. Й. Малік, С. А. Нестеренко, Б. Й. Пасхавер, П. Т. Саблук, В. П. Ситник, В. М. Яценко та багато інших науковців.

Проте з наукової і практичної точок зору залишаються недостатньо дослідженими питання поглиблення теоретичних засад формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на ринку продукції рослинництва, розробки пропозиції щодо оптимізації виробничої структури аграрних підприємницьких структур тощо.

Мета дослідження – поглиблення теоретичних і методичних засад та розробка практичних пропозицій щодо підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на ринках продукції рослинництва, що сприятиме підвищенню прибутковості їх ринково орієнтованої господарської діяльності.

Матеріали і методи дослідження. Під час дослідження було використано методи: історичний (дослідження поглядів учених досліджуваного напрямку); абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення, розкриття суті понять, формулювання висновків) графічний (побудова та аналіз графіка).

Результати дослідження та їх обговорення. Проведено ґрунтовний аналіз сучасного стану господарювання сільськогосподарських підприємств та висвітлення подальших перспектив їх розвитку.

Галузь застосування результатів: навчальний процес у вищій освіті, проведення подальших прикладних економічних досліджень.

Конкуренція та конкурентоспроможність є головними ознаками ринкової економіки. Рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та окремих видів продукції, знаходиться в оберненій залежності від рівня конкуренції на відповідних сегментах ринку сільськогосподарської продукції.

Визначення поняття «конкуренція сільськогосподарських підприємств» пропонується трактувати, як протистояння сталого – інноваційному, де конкуруючі економічні суб'єкти розглядають структуру ринку та аналізують рівень свободи продавця й покупця на ньому, поставивши собі за мету якомога повніше задовольнити потреби покупця, отримуючи при цьому найбільший прибуток.

Теоретичне опрацювання наукових і практичних надбань із досліджуваної проблеми дало нам змогу запропонувати таке визначення поняття «конкурентоспроможне виробництво» з позиції сільського господарства, що розкриває його як загальну модель виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства із конкретизацією способів і методів її побудови, певним переліком організаційно-економічних дій, які необхідно здійснити для забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах господарювання (рис. 1). Зазначимо, що рослинництво є первинною і, водночас, на сучасному етапі основною галуззю сільськогосподарського виробництва, яка забезпечує його прибутковість та економічне зростання.

У контексті зазначеного вище важливим є запровадження низки організаційно-економічних заходів, що пов'язані зі зниженням витрат на виробництво рослинницької продукції.

У результаті проведених досліджень виявлено, що сучасний стан виробництва продукції рослинництва й техніко-технологічного забезпечення сільськогосподарських підприємств свідчить про негативні тенденції, які проявилися в аграрному секторі України, а саме: зниження економічної родючості земель; недостатність матеріально-технічного забезпечення та механізації виробничих процесів; суттєве зниження мотивації праці та низький рівень оплати праці; падіння виробничої та технологічної дисципліни; відсутність інноваційної стратегії економічного зростання тощо.

Сільське господарство є однією з провідних галузей економіки Київської області, яка за обсягом сільськогосподарського виробництва традиційно посідає 1–2 місця в Україні. У 2014 р. господарства області виробили валової продукції сільського господарства на 6,6 млрд грн, що становило 6,6 % від її загальнодержавного обсягу. Частка продукції рослинництва у загальному обсязі сільськогосподарського виробництва тут перевищує 50,0%.

Як позитивну тенденцію в розвитку аграрного сектору столичного регіону встановлено, що валове виробництво сільськогосподарської продукції підприємствами та особистими господарствами населення у 2014 р., порівняно з 2000 р., змінило свої пропорції. У результаті, частка виробництва агропродовольчої продукції сільськогосподарськими підприємствами значно зросла і становить нині 62,0%.

Одними з визначальних елементів у системі заходів щодо нарощування обсягів і підвищення врожайності сільськогосподарських культур як конкурентних переваг аграрних товаровиробників не лише Київської області, а й країни в цілому є: відтворення родючості ґрунтів та контролю за дотриманням земельного законодавства; розроблення раціональної системи хімізації та меліорації земель; державна підтримка селекції, насінництва; поліпшення матеріально-технічної бази за допомогою державних програм розвитку сільськогосподарського машинобудування.

Проте найголовнішим зі шляхів досягнення поставленої мети є створення умов та можливостей для належного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників необхідними фінансовими ресурсами за рахунок удосконалення фінансово-кредитної, податкової систем та державного регулювання аграрного сектору економіки.

З'ясовано, що в Україні триває процес неефективного використання земельного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Однією з основних причин цього є матеріально-технічне забезпечення аграрних виробників, яке в багатьох із них не відповідає сучасним технологічним вимогам раціонального ведення землеробства. Машинно-тракторний парк на сільськогосподарських підприємствах Київської області за 2000–2014 роки зменшився й на сьогодні кількість техніки в них становить лише 50–65% від технологічної потреби.

Доведено, що можливості виробництва та реалізації продукції рослинництва і тваринництва визначають розвиток і особливості матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

Обґрунтовано, що збільшення й удосконалення засобів виробництва забезпечить підвищення оснащеності певного сільськогосподарського підприємства. Вони являють собою матеріальну основу його виробничої потужності щодо певних галузей рослинництва. Позитивно в цьому плані слід вважати виявлену тенденцію щодо виробництва й внесення мінеральних добрив та інших агрохімічних продуктів, яке зросло в Україні у 2014 р. майже вдвічі, порівняно з 2005 р.

Техніко-технологічний кластер ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств можна розглядати як стійку систему взаємодії сільськогосподарських суб'єктів господарювання і контрагентів із високим ступенем агрегації в межах регіональної та ринкової концентрації з метою поліпшення ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності аграрних підприємств і підвищення ефективності виробництва й конкурентоспроможності, шляхом створення та реалізації спільної продукції, відтворення й розвитку матеріально-технічної бази, комплексної механізації і автоматизації технологічних процесів, відновлення та збереження родючості ґрунту в сільському господарстві.

Для оцінки конкурентоспроможності було використано методичний підхід, за якого конкурентоспроможними вважаються сільськогосподарські підприємства, в яких відповідні показники вищі за середні по області (рис. 2).

За результатами досліджень можна констатувати, що виробництво пшениці на сільськогосподарських підприємствах Київської області конкурентоспроможним є лише в 9 районах, кукурудзи – в 12, а ячменю – в 13 районах досліджуваного регіону.

Рис. 1. Система конкурентоспроможного ведення виробництва

Із залученням методів групування та багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу було встановлено вплив ресурсозабезпеченості на врожайність основних видів культур сільськогосподарських угідь (у). Факторними ознаками (х) є: витрати на насіння (х1), грн.; вартість добрив (х2), грн.; витрати на паливне і мастильні матеріали на 1 га, грн. (х3); витрати на оплату послуг сторонніх організацій на 1 га сільськогосподарських угідь, грн. (х4); витрати на оплату праці з відрахуваннями на соціальні заходи, грн. (х5); амортизація на 1 га, грн. (х6).

За результатами проведеного аналізу визначено, що ступінь тісноти зв'язку між досліджуваними ознаками є значним, оскільки коефіцієнт множинної кореляції R становить для цих культур, відповідно, 0,592; 0,585; 0,562; 0,656 і 0,530.

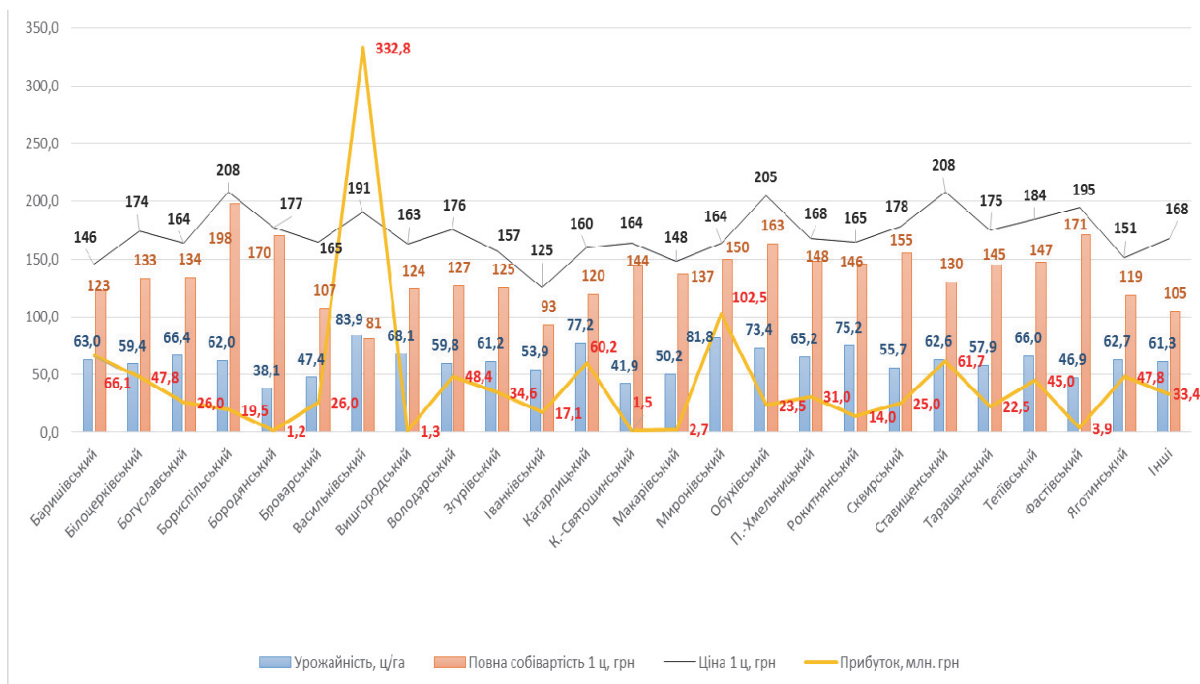

Рис. 2. Групування сільськогосподарських підприємств по районах Київської області за виробництвом зернових культур, 2014 рік

Кореляційно-регресійна модель залежності врожайності пшениці (у) від факторних ознак (х) має вигляд формули (1):

$$Y = 34,41438 + 0,005803 X_1 + 0,004997 X_2 + 0,004143 X_4 + 0,005337 X_6. \quad (1)$$

Аналогічна залежність виявлена й для інших сільськогосподарських культур регіону.

За розрахованими коефіцієнтами еластичності можна зробити такі висновки: зі збільшенням землезабезпеченості працівника, витрат на заробітну плату, добрива, нафтопродукти, амортизацію, оплату праці, робіт і послуг сторонніх організацій, у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь на 1% відносно середніх значень у вибірці, виробництво валової продукції

рослинництва на одиницю площі збільшиться, відповідно, для кожної культури на визначений показник.

У процесі дослідження обґрунтовано стратегічні засади підвищення конкурентоспроможності продукції рослинництва на сільськогосподарських підприємствах, які забезпечують ефективне виробництво та реалізацію рослинницької продукції відповідно до умов ринку з метою отримання прибутку, необхідного для розширеного відтворення аграрної галузі та її економічного зростання (рис. 3).

Доведено, що в процесі формування конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств в них мають бути встановлені оптимальні параметри збалансованого розвитку рослинництва й тваринництва з урахуванням їх спеціалізації та економічно обґрунтованої наявності основних і додаткових галузей, створені умови для раціонального використання земельних угідь і трудових ресурсів, впровадження зональних систем землеробства, інноваційних технологій вирощування сільськогосподарських культур тощо.

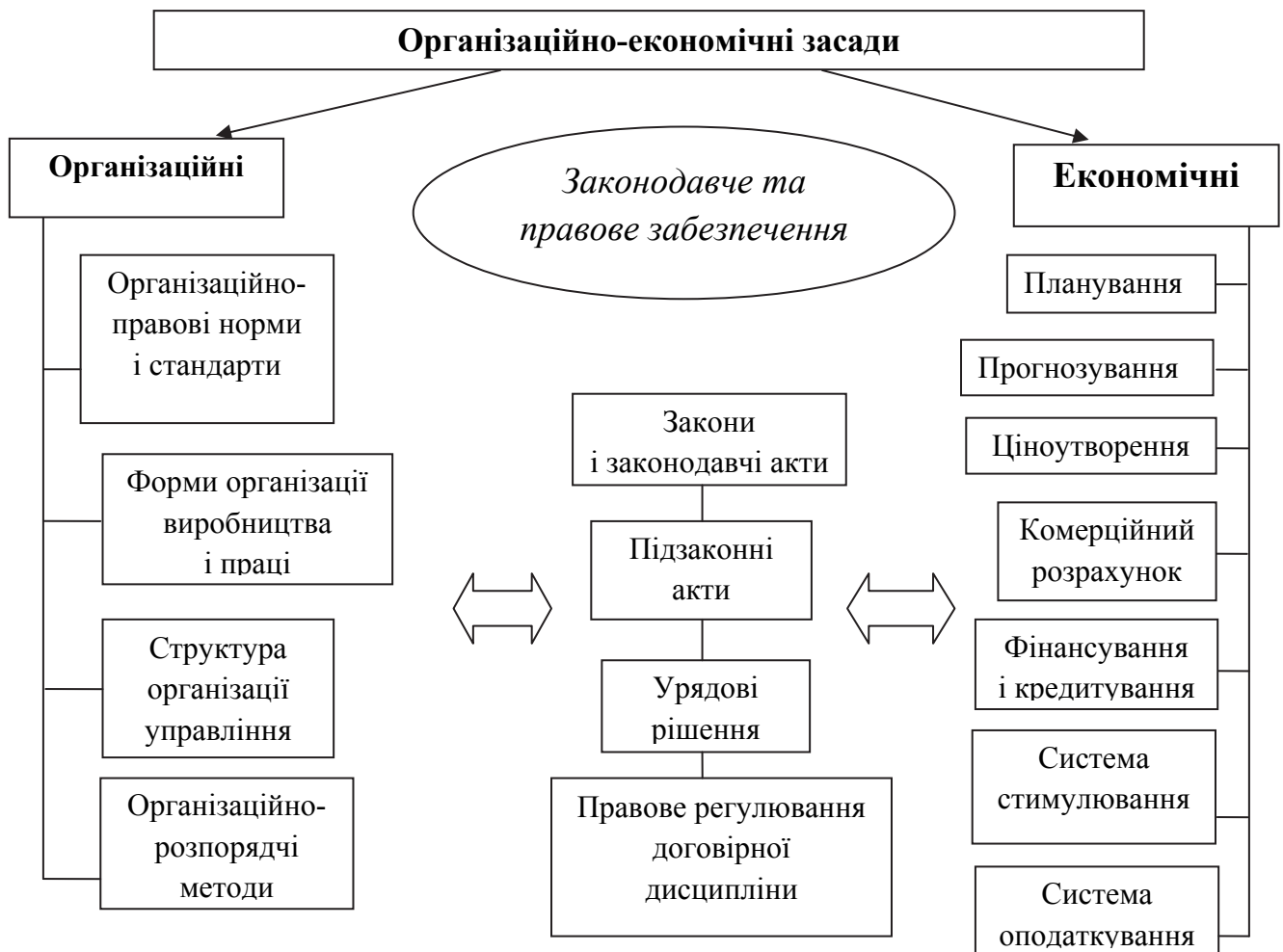

Рис. 3. Стратегічні засади конкурентоспроможного розвитку сільськогосподарських підприємств

Для отримання і збереження конкурентних переваг сільськогосподарське підприємство має, насамперед, орієнтуватися на новітні технології виробництва рослинницької продукції.

Сільськогосподарські підприємства самостійно, за короткий період, можуть отримати конкурентні переваги шляхом вдосконалення маркетингової діяльності або ж створення (якщо вона відсутня) маркетингової служби. Кінцевим результатом досягнення головної мети маркетингової діяльності сільськогосподарського підприємства буде зміцнення й розширення його ринкової ніші, що забезпечить зростання загальної маси прибутку в процесі виробничо-господарської діяльності.

Досліджено, що сільськогосподарські підприємства самостійно, в короткий час, можуть отримати конкурентні переваги багатьма шляхами та здійснити комплексу заходів з аналізу аграрного ринку, формування попиту, проведення ринкових досліджень, урахування ринкових чинників на всіх стадіях виробничого процесу, просування товарів по каналах товароруку до кінцевого споживача, ціноутворення тощо. Це узагальнено відображує запропонований нами організаційно-економічний механізм формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств (рис. 4).

На основі проведеного дослідження конкурентних переваг рослинницької продукції на сільськогосподарських підприємствах Київської області було розраховано інтегральний показник її конкурентоспроможності на прикладі зернових культур за формулою (2):

$$IP_J = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \left(\frac{a_i}{a_i} \right)^p}, \quad (2)$$

де IP_i – інтегральний показник конкурентоспроможності j -го виду продукції зернових культур.

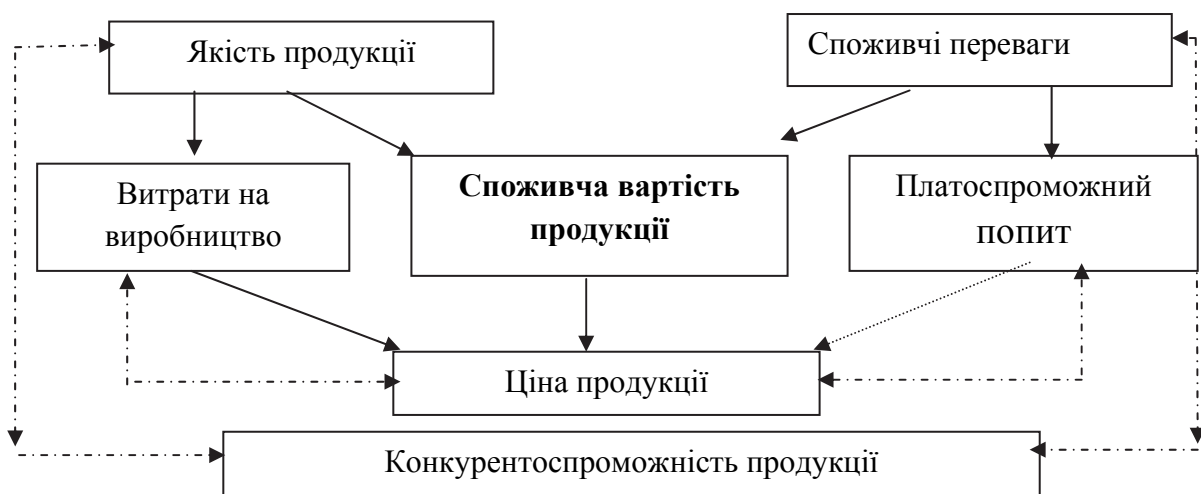

Рис. 4. Організаційно-економічний механізм формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств

Варто відзначити, що найбільш конкурентоспроможною продукцією сільськогосподарських підприємств столичної області є кукурудза (інтегральний індекс конкурентоспроможності становить 1,144), цукрові буряки (інтегральний індекс конкурентоспроможності становить 1,111) та соя (інтегральний індекс конкурентоспроможності становить 1,071) (рис. 5).

Результатом досягнення головної мети сільськогосподарського підприємства буде зменшення собівартості продукції, що забезпечить зростання загальної маси прибутку в процесі виробничо-господарської діяльності.

Для підвищення конкурентоспроможності ФГ “Широкоступ” Кагарлицького району Київської області, яке спеціалізується на виробництві зернових та молока, було розроблено прогноз економічного розвитку даного підприємства на період до 2020 року за шістьма варіантами оптимізації його виробничо-господарської діяльності.

Досягнення запланованих показників урожайності сільськогосподарських культур та оптимізації структури посівних площ дає можливість досліджуваному господарству збільшити обсяги виробництва і реалізації рослинницької продукції та одержати в 2020 р. на 12,8 млн грн прибутку більше, порівняно з 2014 р., і підвищити рівень рентабельності його економічної діяльності за прогнозний період з 17,6 до 35,4 %.

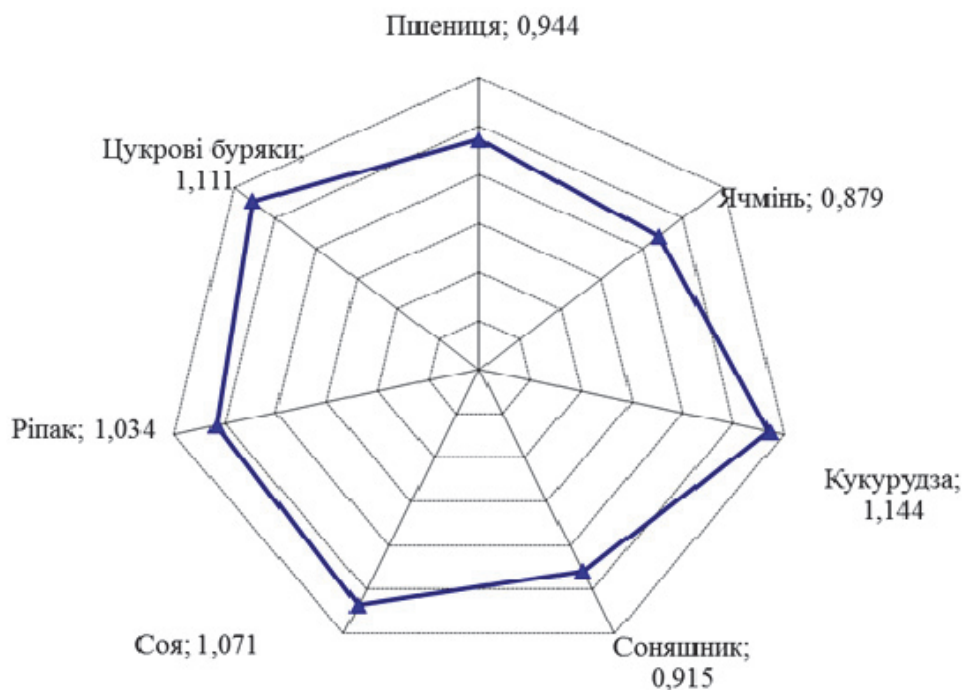

Рис. 5. Інтегральні індекси конкурентоспроможності основних видів продукції рослинництва

Висновки і перспективи. Запропонована система організаційно-економічних заходів щодо формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств на ринку продукції рослинництва, спрямованих на зміцнення їх конкурентного потенціалу, забезпечить

ефективне ведення ними аграрного виробництва та досягнення маржинальної прибутковості у мінливому ринковому середовищі.

У результаті проведених досліджень виявлено резерви раціонального використання виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств регіону (земельних, трудових, матеріально-технічних тощо). Встановлено, що підвищення рівня дохідності агровиробників можливе за умови оптимізації їх виробничої структури на основі економіко-математичного моделювання для ефективного господарювання, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність їх продукції на вітчизняному ринку рослинництва. Реалізація розробленої економіко-математичної моделі на практиці сприятиме підвищенню рівня прибутковості ФГ "Широкоступ" за умови застосування об'єднаних стратегій його економічного розвитку.

Список літератури

1. Азоев Г. Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г. Л. Азоев. – М. : Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
2. Амбросов В. Я. Оцінка конкурентоспроможності агроформувань / В. Я. Амбросов, Т. Г. Маренич // Вісник ХНАУ. – 2009. – № 10. – С. 15–24. – (Серія «Економіка АПК і природокористування»).
3. Геєць В. М. Цінова конкурентоспроможність чи цінова стабільність: дуалізм політики економічного зростання / В. М. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 4. – С. 9–31, 24–28.
4. Нестеренко С. А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект : монографія / С. А. Нестеренко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2013. – 483 с.
5. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р. А. Фатхутдинов. – М. : ИНФРА-М., 2000. – 312 с.

References

1. Azoyev, H. L. (1996). Konkurentsyya: analiz, stratehiya y praktyka [Competition: analysis, strategy and practice]. Moscow: Economics and Marketing Center. (in Russia).
2. Ambrosov, V., Marenych, T. (2009). Otsinka konkurentospromozhnosti ahroformuvan' [Evaluation of competitive agricultural enterprises]. Kharkov: KhNAU. (in Ukraine).
3. Heyets', V. M. (2005). Tsinova konkurentospromozhnist' chy tsinova stabil'nist': dualizm polityky ekonomichnoho zrostannya praktyka [Price competitiveness or price stability, economic growth dualism policy]. Kyiv: Economics and Forecasting, 4, 9–31.
4. Nesterenko, S. A. (2013). Konkurentospromozhnist' sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv: upravlins'kyy aspekt [The competitiveness of agricultural enterprises: administrative aspect]. Kyiv: Ltd. "Agrar Media Group".
5. Fatkhutdynov, R. A. (2000). Konkurentospobnost': ekonomyya, stratehiya, upravlenye [Competitiveness: economics, strategy, management]. Moscow: INFRA-M. (in Russia).

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НА РЫНКЕ ПРОДУКЦИИ РАСТЕНИЕВОДСТВА

**А. Е. Ермаков
В. А. Есаулов**

Аннотация. Рассмотрены основные подходы относительно формирования конкурентных преимуществ сельскохозяйственных предприятий и внедрения их в практику хозяйствования для повышения конкурентоспособности украинских товаропроизводителей на рынках агропродовольственной продукции. Понятие «конкуренция сельскохозяйственных предприятий» предлагается излагать, как противостояние устойчивого – инновационному, где конкурирующие экономические субъекты рассматривают структуру рынка и анализируют уровень свободы продавца и покупателя на нем, поставив себе за цель как можно полнее удовлетворить потребности покупателя, получая при этом наибольшую прибыль.

Конкурентоспособным авторы считают производство, которое осуществляет в процессе своей производственной деятельности экономический субъект сельского хозяйства, что раскрывает его как общую модель рыночно ориентированного хозяйствования сельскохозяйственного предприятия с конкретизацией способов и методов ее построения, определенным перечнем организационно-экономических действий, которые необходимо осуществить для обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий на рынках их продукции.

Обоснован также организационно-экономический механизм формирования конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. Акцентировано, что наиболее конкурентоспособной продукцией сельскохозяйственных предприятий столичной Киевской области является кукуруза (интегральный индекс конкурентоспособности составляет 1,144), сахарная свекла (интегральный индекс конкурентоспособности составляет 1,111) и соя (интегральный индекс конкурентоспособности составляет 1,071).

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентоспособное производство, сельскохозяйственные предприятия, рынок продукции растениеводства, технико-технологическое обеспечение, стратегические направления, оптимизация производственной деятельности

COMPETITIVENESS OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CROP PRODUCTION MARKET

**O. Yu. Ermakov
V.A. Esaulov**

Abstract. In the article the main approaches to creating competitive advantages agricultural enterprises implement them in practice management to improve the competitiveness of Ukrainian producers to market agro-food

products. The concept of "competition agricultural enterprises " propose interpreted as the confrontation of sustainable - innovatively where competing economic agents consider the market structure and analyze the degree of freedom seller and buyer on it, put the goal as much as possible to meet customer needs, while achieving the highest profit.

Competitive authors consider the production, which has in the course of production of an agricultural economy, revealing it as a general model of market-oriented agricultural enterprise management specification of means and methods of construction, the specific list of organizational and economic actions to be taken to ensure competitiveness of agricultural enterprises in the markets of their products.

Grounded as organizational and economic mechanism of competitive agricultural enterprises. It is noted that the most competitive products of agricultural enterprises of the capital Kyiv region are maize (integral competitiveness index is 1.144), sugar beet (integral competitiveness index is 1.111) and soybeans (integral competitiveness index is 1.071).

Keywords: competitiveness, competitive production, agricultural enterprises, crop production, technical support, strategic decision making, optimization

УДК657.1

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА НАГЛЯДУ ЗА ЯКІСТЮ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Є. В. КАЛЮГА, доктор економічних наук,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
e-mail: kalygae@ukr.net

Анотація. Розглянуто створення ефективної системи нагляду за якістю фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Діюча в Україні система нагляду за якістю фінансової звітності не відповідає європейським підходам. Так, порівняно з Директивою 2006/43/ЄС, по-перше, взагалі немає Органу суспільного нагляду, а по-друге – не передбачено створення системи забезпечення якості фінансової звітності. Отже, існує нагальна потреба у побудові національної системи нагляду за якістю фінансової звітності з урахуванням досвіду європейських країн. Це надасть переваги державі, аудиторам, бізнесу, інвесторам.

У державі підвищиться довіра населення до фінансових установ; посилиться система нагляду регуляторних і контролюючих органів;

© Є. В. Калюга, 2016